

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-3>

**WORD-FORMING UNITS IN THE MODELING
OF A POETIC TEXT**

**СЛОВОТВІРНІ ОДИНИЦІ У МОДЕЛЮВАННІ
ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ**

Kostrzyba O. V.

*Doctor of Philosophy (PhD),
Assistant at the Department of
Translation and Philology
King Danylo University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Костриба О. В.

*доктор філософії,
асистент кафедри перекладу та
філології
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Сучасною проблемою дериватологічних учень є участь словотвірних одиниць у процесі побудови тексту. Ґрунтовні теоретичні відомості щодо ров'язання **надактуальних** функціональнозорієнтованих завдань дериватології репрезентовані працями О. Грещук [2; 4], В. Грещука [3; 4], а також розвідками синергетичного характеру з акцентом на словотвірний рівень художніх текстів: М. Голянич [1], О. Жижомі [5] та ін.

Метою пропонованого дослідження є проаналізувати текстоорієнтовані та текстотворчі функції одиниць словотвору на базі поетичного тексту – збірки поезій «Календар любові» Ю. Іздрика (2015).

Домінуювальними та дихотомічними текстовими категоріями є поняття *зв'язності* (когезії, локальної зв'язності) із властивою їй лінійністю вираження форми, структурної організації, та *цілісності* (когерентності, глобальної зв'язності) із міжрівневою вертикальною єдністю смислових елементів тексту, що забезпечує його змістову й комунікативну організацію [2; 8], зокрема остання може досягатися й засобами когезії чи формуватися на основі асоціативних зв'язків [9].

У текстотворенні на словотвірному рівні реалізується прийом актуалізації словотворчих афіксів (елементарних словотвірних одиниць), які, повторюючись, забезпечують локальну зв'язність тексту [4, с. 39, с. 65]. Цей прийом зумовлений цілеспрямованим використанням «різноосновних спільноформантних дериватів» одного типу (за визначенням О. Грещук, В. Грещука [див.: 4, с. 65; 3, с. 44]). Зазначене явище виявляємо в межах різночастиномовної належності похідних, утворених префіксацією, наприклад, прикметники – *беззахисний, безглуздий, безсилий, беззмістовний*, іменники – *безглуздя,*

безумство, прислівники – *безсенсу*, *безрозсудно*. Проілюструємо: логіка гола й *беззахисна* проти *безглуздя* / дурість для дурня – приваблива і дорога / проти *безглуздя безсилі* відвага чи мужність / у болотах ахіней захлинається думка блага // катування абсурдом – найважчі на світі тортури / нісенітниця множаться легко немов сарана / від навали *безсенсу* не відгородишся муром / не врятуєш здорового глузду ані зерна // від *безумства* чужого рятують я вкрай *безрозсудно* / «не судить» було сказано кимось – от я й не суджу / в крейдянім своїм колі лишаюсь і я непідсудним – / і не бачу межі та не переступаю межу // бо молитва моя *беззмістовна* проте нелукава / я вже майже хома хоч можливо не зовсім ще брут / я уявний цілком але це – моя власна уява / при мені – мій абсурд і тому я лишаюся тут (гоголь-моголь, с. 009). Такі повтори підсилюють єдність тексту, увиразнюють звукову організацію [3, с. 45]: відкладаєш на завтра усе що потрібно зараз / відкладаєш на потім усе що задумав на завтра / *незакінчені* справи під стелю / збиваються в хмари *нерозкраяні* мрії в тобі розкладаються картами / тільки мапи земель *необжитих* – всуціль біла пляма / а на картах тарб – ані символів ні алегорій / *недодумане* вчора летить до помийної ями / *недодумане* нині іще ні про що не говорить (прокрастинація, с. 015). Інколи застосування задля увиразнення семантики тексту актуалізації префіксальних морфем [3, с. 45] засвідчує контекстуальне антонімічне зіставлення явищ на базі паронімного суголосся: і світло в тунелі і пастка у мозку / *примарна* оселя з гарячого воску / *прегарна* весела граційна жіноча / і кожен їй заздрить і всі її хочуть (макарена, с. 016).

Когезію забезпечує також актуалізація часто повторюваних суфіксів: усі твої числа й слова – лиш ілюзія міри / усі *почування* – *відлуння* небесних сфер / і легко так жити та важко вмирати без віри / бо воля твоя вже збувається тут і тепер (new(.)now, с. 008).

У формуванні структурної цілісності мікро- та макротекстів беруть участь новотвори, адже вони акумулюють у дериваційній структурі ситуативно-подієвий зміст «...шляхом внутрішньотекстового згортання синтаксичної конструкції в однослівне найменування...» [5]. Так, виявлено одиниці, що постали на базі голофразису, який усуває громіздкість думки на інтонаційному рівні, інтегруючи елементи висловлення та імплікуючи предикат *є* [див.: 7, с. 117–124]: я літаю не так як птахи / як літак чи метелики-мухи / я лечу бо у світі можливостей можна усе / *тут-буття* – пропозиція шансів й ілюзія духу / кожен шанс – ніби транс / кожен шанс це по суті – essay (моноліт, с. 062). Щобільше, такі новотвори, як й інші деривати, вступають у право- та лівобічні зв'язки у межах речення чи між ними, виконуючи функцію зв'язності...» [5].

Неолексеми взаємопов'язані зі складниками тексту на семантико-структурному рівні за умови виявлення мотивувальних слів у контексті, що, «...особливо у поетичних творах, додає незвичайності, нестандартності усьому тексту, загострює увагу, сприяє запам'ятовуванню й виділенню на загальному текстуальному фоні конкретного контексту, окремої мікротеми» [5]. Новотвори фіксують ретроспективність поетичного мислення через інверсивність розташування компонентів у структурі складних слів, де препозитивним є похідне слово, опосередковано мотивоване постпозитивним елементом та утворене на базі основоскладання [див.: 7, с. 51]: «я той хто я є» – кажу сам до себе / насправді ж мене немає / я – довгий важкий і фальшивий сон / що сниться не знати кому / і все це – в **чорнильно-чорному** небі / без центру осі і краю / і все – за один-єдиний прогон / без дублів без пауз вживу (дефініція, с. 010).

Похідні слова завдяки спільності словотвірного значення забезпечують взаємодію складників тексту, формуючи його цілісність [3, с. 47]: так / так / так **нестерпимо** життя пролітає / зовсім не мимо / скидає з копит / прошиває навиліт проникає у серце / у мозок / у кров // так / так / так це **скорботно** / і – назавжди / і – **безповоротно** / і до «любові» знову римується «кров» / і згадуєш знову / що в цій війні / найважливіше слово – «ні» / і додається до істин простих / виригане «прости» (лексика війни, с. 018).

У моделюванні структури тексту беруть участь словотвірні пари. Здебільшого твірне слово передує похідному, розгортаючи мікрочи макротему: в істоті речей істота речей – **розумна** / в істоті речей **нерозумна** тільки людина / і виглядає це все нереально сумно / сум витісняє лиш адреналін первинний (просіка, с. 047); розчиняюсь в тобі і стає медовою кава / розчиняюсь в тобі і міцнішим робиться **чай** / розчиняюсь у тобі і розчин наш трохи гаркавить – / котиться гравій котиться гравій водиться **від/чай** (solvere, с. 089). Також дериват може передувати твірному як інверсивність висловлення задля підкреслення авторської позиції: вежа моя із кісткового мозку / взята в облогу влита в блокаду / я прокладаю уявну **просіку** / і **просікаю** логіку зради (франца, с. 045).

Інверсивність на рівні розташування словотвірних одиниць у тексті представлена також здатністю післялакунарного деривата передувати опосередковано твірному слову: позначати речі **неназвані** / **називати** людей без імені / імена й означення стануть пазлами / на які весь цей світ поділено (межі, с. 046); **розчиняюсь** у тобі і **розчин** наш трохи гаркавить – / котиться гравій котиться гравій водиться від/чай (solvere, с. 089).

Здебільшого когезія ґрунтується на повторенні тотожної мотивувальної основи в словотвірних структурах кодериватів [4, с. 43]: логіка гола й беззахисна проти безглуздя / *дурість* для *дурня* – приваблива і дорога / проти безглуздя безсилі відвага чи мужність / у болотах ахіней захлинається думка блага (гоголь-моголь, с. 009); ця хвойда шикарна хоч прикра і марна / моя четвергова роздובбана карма / як дерево мирту як левова доля / полова під вітром у голому полі / у вільному морі в солоній пустелі / *косар* з *косогору* і пустка в постелі / і світло в тунелі і пастка у мозку (макарена, с. 016); за спиною крила тріщать ніби мантра / і гільзи летять з кулеметних молитв / і падають ангели збиті тобою / до бою готовий готовий до битв виходиш на прю із тупою юрбою / *землистих* тіней і *підземних* імен.. (long dozen night, с. 035); ти – *втікач* (якщо куля спроможна на *втечу*) / ти – кінець (якщо хтось упіймає тебе) (human rights, с. 039) та ін.

Отже, у структуруванні проаналізованого поетичного тексту беруть участь префікси, суфікси, деривати, зокрема неологізми, післялакунарні похідні в межах словотвірних ланцюгів, кодеривати словотвірних парадигм.

Література:

1. Голянич М. І. Словотвір та художній текст. *Вісник Прикарпатського університету*. 1995. С. 29–35.
2. Грещук О. Б. Словотвір у процесі породження тексту : автореф. ... дис. к-та філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 1996.
3. Грещук В. Словотвір у текстотворенні. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 43–51.
4. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст : монографія. Івано-Франківськ : Прикарапат. нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2022. 223 с.
5. Жижома О. Текстотвірна функція індивідуально-авторських новотворів (на матеріалі поетичних творів 80–90-х років ХХ ст.). *Лінгвістичні студії*. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=7752>
6. Іздрик Ю. Календар любові. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015.
7. Колоїз Ж. В. Неузуальне словотворення : монографія. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. 156 с.
8. Леднік О. С. Когезія та когерентність як категорії зв'язності тексту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2010. Вип. 6. С. 119–123.

9. Станіслав О. В. До питання зв'язності тексту: теоретичний аспект (на матеріалі французької мови). *Мова і культура*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. 2012. Вип. 15. Т. VI(160). С. 159–165.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-4>

FEATURES OF THE LEXICOGRAPHIC DESCRIPTION OF ZOONYMS USED IN THE LANGUAGE OF FOLKLORE

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ ВЖИВАНИХ У МОВІ ФОЛЬКЛОРУ ЗООНІМІВ

Serdeha R. L.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Language
V. N. Karazin Kharkiv
National University;
Doctoral Candidate at the Department
of Ukrainian Studies
and Linguodidactics
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

Сердега Р. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна;
докторант кафедри українознавства
та лінгводидактики
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Термін «інновація» має тривалу історію. Він був уведений до наукового обігу ще в минулому столітті австрійським та американським ученим Й. А. Шумпетером, який розумів під ним утілення відкриття, винаходу, нових технологій у виробництві. Інновації відіграють дуже важливу роль у суспільному розвитку, у становленні загальнолюдської цивілізації загалом. Це, з одного боку, процес, засоби, підходи, методи, що спрямовані на створення чи розроблення чогось нового, а з другого боку, це ще й упровадження нового об'єкта, винаходу, ідеї у дійсність для загального користування ними. Інновації в науці є необхідними, бо без них неможливий поступ і розвиток різних її галузей. Вони здебільшого зумовлюються потребами часу, бо розширюються уявлення про світ, виникає необхідність в оновленні підходів та засад аналізу різних фактів, наявних у реальному світі, об'єктивній дійсності, у тому числі